

Identitatea persoanei umane în contextul globalizării

Problema identității persoanei umane ca și a componentei sale creștine nu este nouă și aparține istoriei omului de la Isus Cristos până în prezent și va continua și în viitor. Ceea ce remarcăm astăzi în gândirea și comportamentul oamenilor este autoconștiința¹ lor în fața identității proprii, autoconștiință care depinde de mulți factori și toți trebuie luați în considerație și analizați cu atenție. Între acești factori, în afară de cei antropologici, proprii și personali, îi adăugăm pe cei externi: culturali, sociali, economici, tehnologici și, bineînțeles, cel mai complex numit globalizare.

În acest început de nou mileniu, este din ce în ce mai evident faptul că globalizarea a șters în bună parte universul cultural al secolului trecut. Nihilismul care a măcinat gândirea referitoare la identitatea persoanei, sau ideologiile fie de stânga, fie de dreapta, luate de partide și guverne ca ideologii ale multor popoare, toate au falimentat și au lăsat în prezent un gol imens, pe care tehnicile și instrumentele de comunicare actuale îl răspândesc la scară planetară, într-o cultură care vrea să omologheze totul, dar care nu reușește să creioneze identitatea persoanei și nici să dezvolte noi identități culturale în care aceasta să se afirme, să se dezvolte. Se pare că globalizarea favorizează mai mult forme de identitate colectivă regresive care se exprimă gregar și uneori chiar agresiv.

Globalizarea nu reprezintă o noutate; în forme diferite, ea a fost mereu prezentă în istoria oamenilor și a contribuit la progresul științelor, la cunoașterea reciprocă a oamenilor prin interese comune, călătorii, comerț, migrații, relații culturale, știință și tehnologii care s-au întrepătruns, confruntat, colaborat sau combătut reciproc. Chiar dacă astăzi globalizarea este văzută în primul rând ca o încununare a progresului lumii

---

¹KRISTEN, D.O.-SMITH, E.G., *Self-Concept and Identity*, în "Handbook of Self and Identity", New York 2012, 69-104.

occidentale, istoric vorbind ea are origini diferite și a parcurs căi diferite. La începutul celui de-al doilea mileniu, ea era mai vizibilă în Orient decât în Occident. Din aceea direcție a Soarelui Răsare au ajuns aici hârtia și tipăriurile, praful de pușcă și arbaleta, ceasul, busola, roaba, ventilatorul și altele. De la arabi sosește săpunul, ambulatoriul, matematica și multe altele. Și toate împreună au produs în Occident un fel de revoluție culturală. Europa ar fi arătat cu totul altfel și ar fi fost mult mai săracă cultural, științific și economic dacă ar fi rezistat globalizării care provenea din afara granițelor ei. În schimb, a procedat în sens contrar : a acceptat în sânul ei tot ceea ce provenea din afară pentru ca apoi, odată cu era colonialismului să poarte la scară planetară tot ceea ce avea bun, dar și rău într-însa. Ea devine astfel promotoarea unei civilizații la scară planetară, iar după ce în secolele XIX și XX a fost alungată de pe continentele cucerite anterior de ea, astăzi este chemată să-și spun punctul de vedere asupra riscurilor și pericolelor pe care le-a produs civilizația pe care ea a răspândit-o pe întreaga planetă.

Europa părinților fondatori ai UE a produs un model până acum nedepășit de democrație, libertate, pace, prosperitate și coeziune socială cum nu s-a mai întâmplat în istorie. Acest bogat patrimoniu de valori și cultură o face capabilă să înfrunte și să se confrunte cu tot ceea ce înseamnă lărgirea frontierelor ei, cu lărgirea structurilor ei instituționale și politice. Unitatea ei culturală compusă din sărbători diferite, din obiceiuri și tradiții religioase diferite, din manifestări civile, sportive și recreative diferite poate fi pusă în pericol de către globalizarea comercială și de lărgirea ei în țări care nu au tradiții culturale asemănătoare cu cele ale majorității popoarelor din interiorul ei. Credem însă că UE are suficientă înțelepciune și resurse pentru a contribui la rămânerea în Uniune a tuturor celor prezenți, pentru a favoriza pe mai departe o mare unitate în multitudinea diversităților ei. Fundamentându-se radical pe creștinism, în fața tuturor noutăților care vin, oamenii din Uniune sunt responsabili pentru tot ceea ce se întâmplă și prin efortul lor comun, se privesc în primul rând unii pe alții ca oameni și nu prin prisma intereselor economice proprii. Umanismul european rămâne baza și condiția salvării propriului patrimoniu cultural și a îmbogățirii acestuia în dialogul cu noile culturi care se dezvoltă în interior sau vin din afară. Ceea ce consolidează și salvează UE nu este tehnica, ci omul european.

Grecii și-au închipuit pământul ca o sferă pe care locuiesc oamenii și de la această imagine s-a trecut apoi la cea a organizării vieții administrativ-politice a oamenilor de pe această sferă în termenii unei oikumene, a unui universalism pe care apoi lumea latină l-a denumit orbis terrarum care era mai mult un ideal de atins decât o realitate,

ideal pe care europenii l-au transformat însă în realitate odată cu marile descoperiri geografice. De la proiectarea unui ideal visat deja de multe secole, omul european începe să răspândească la scară planetară visul său de a domina lumea întreagă. Iar cartea lui Jules Verne "Ocolul pământului în 80 de zile" publicată în anul 1872 este o capodoperă nu atât a autorului, cât mai mult a omului care va accelera mereu ritmul globalizării. Marea Mediterană devenită Mar Internum sau Mar Nostrum pentru Imperiul Roman este înlocuită acum cu oceanele lumii devenite un fel de Mar Internum pentru diferite puteri coloniale ale bătrânului continent. De la tratatul de la Tordesillas din 1494 până în prezent, marile puteri își tot dispută întâietatea peste mări și oceane, peste teritorii și popoare, peste culturi și civilizații. Oamenii, după ce și-au disputat continentul european, au ajuns să-și dispute întâietatea peste oceanele pe care navigau și peste popoarele pe care le-au cucerit. Se realizează astfel o nouă revoluție spațială, acvatică, planetară, care pune în criză soliditatea valorilor europene. Omul devine puternic peste pământ și ape, apoi își îndreaptă privirea și atenția spre înălțimi, spre ceruri. Devenind din ce în ce mai puternic, declară că Dumnezeu a murit, iar centrul său cultural de gândire nu mai este doar Europa, dar lumea întreagă în care însă se simte străin. Un european va fi totdeauna un străin pentru un japonez sau african și invers, iar valorile pe care toți se bazează sunt greu de localizat și de folosit în comun. De aici derivă simțul de nesiguranță, de lipsă de perspectivă și profunzime, iar simpla rațiune nu este suficientă pentru a liniști omul planetar de astăzi, care începe să se simtă puțin străin și stingherit chiar în propriul spațiu geografic în care s-a născut. Aspectul planetar tehnologic nu-l face pe omul actual mai sigur și mai liniștit în spațiile pe care le controlează și le domină. Oikumene a grecilor, orbis terrarum a latinilor și mondializarea omului actual (ne referim mai mult la omul caucazian european) reprezintă trei etape ale emancipării umane, fiecare cu propriile problematici, dar și cu elemente comune care sunt expresii ale geniului uman în afirmarea lui multiformă. Privind astfel lucrurile, globalizarea reprezintă o formă excelentă de exprimare a potențialului minții și voinței umane.

Privind lucrurile din această perspectivă istorico-filosofică, ne putem face o imagine mai interesantă despre globalizare. Dacă ar fi să o privim doar din punct de vedere economic, ea s-a născut odată cu dictatura mărfurilor, a produselor, atunci când parcă lumea întreagă a început să fie scoasă la vânzare, întrucât totul a devenit comerciabil, consumabil, de la păpuși chinezești și brichete din Hong Kong până la comerțul care are loc cu ocazia expunerii spre venerare a moaștelor și relicviilor.

Termenul de globalizare a fost lansat în anul 1983 de către un bun cunosător al marketing-ului, Theodore Levitt (1925-2006), profesor la Școala de Business de la Harvard. La începutul carierei lui, lumea economiei, a comunicațiilor și a politicii era mult diferită de cea din prezent. În anul 1983 nu existau încă telefoanele mobile, nici marile agenții de știri, nici Internetul, nu exista moneda euro iar jumătate din populația planetei era condusă de comuniști. Prin anii 1970, semiologul canadian Marshall McLuhan (1911-1980) afirmase deja faptul că mass media vor transforma lumea într-un sat global, iar Levitt a tras concluziile economice, deoarece era convins că noile tehnologii ale comunicării vor transforma în realitate previziunile lui McLuhan. Mesajele publicitare vor ajunge în orice colț al planetei, creând o piață a produselor standardizate, iar McDonald's este unul din exemplele care confirmă din plin spusele celor doi oameni de știință aici menționați. Lumea bipolară a căzut în anul 1989, iar în prezent chiar și China s-a deschis la economia pieței libere. Mulți susțin că globalizarea este purtătoare de bogăție pentru țările industrializate și de dezvoltare economică pentru cele mai sărace. Între susținătorii cei mai autorizați ai acestei convingeri a necesității extinderii la scară planetară a liberului schimb și a economiei de piață se află deja din anii 1970 Școala din Chicago (Chicago Boys), avându-l în frunte pe profesorul Milton Friedman (1912-2006), laureat al premiului Nobel pentru economie și inspiratorul politicilor economice ale președintelui SUA Ronald Reagan.

Această orientare pro globalizare are și opozanții ei care afirmă că globalizarea aduce profituri imense marilor companii și multinaționale și exploatează munca muncitorilor din țările sărace, creând mari dezechilibre și în țările bogate, de exemplu între industrie și agricultură. Ei afirmă că chiar WTO (World Trade Organization)² ar trebui controlată pentru a echilibra balanța economiei la scară planetară. Între liderii americani, cel care a început să denunțe consecințele micării necontrolate a capitalului și ale dominării marilor piețe financiare ale multinaționalelor asupra economiilor naționale este George Soros, proprietarul Fundației pentru o Societate Deschisă. El îi acuză atât pe fundamentalistii care refuză să modifice instituțiile existente și să creeze altele cu scopuri sociale, cât și pe cei care se opun globalizării și nu vor să ridice nivelul guvernelor și al vieții publice a națiunilor sărace. Laureatul premiului Nobel pentru economie evreul american Joseph Eugene Stiglitz acuză USA că forțează lumea să se deschidă spre piața lor de desfacere; acuză Europa că refuză să se deschidă la produsele africane; acuză FMI că impune austeritate statelor care au nevoie de sprijin și încurajări financiare. Mai mult, el pune în dubiu însăși utilitatea

---

²<https://www.wto.org/>

liberalizării comerțului. Samuel Huntington (1927-2008) afirmă că orice civilizație este capabilă de democrație și bunăstare economică și condamnă SUA pentru zelul cu care își propagă propriul model. El susține că omenirea se împarte în două: aproape 20% din populația planetei trăiește în opulență și moare de bolile bogaților, adică infarct, diabet și cancer, și cea mai mare parte a populației care moare de bolile săracilor, în primul rând de foame. Astăzi, o treime din producția alimentară merge în stomacul animalelor, în timp ce înainte animalele se hrăneau cu iarbă. Această creștere a atenției pentru animale se explică prin dorința celor bogați de a se hrăni cu proteine animale. În plus, comerțul și industria în folosul animalelor este în continuă creștere. Filosoful și ecologistul australian Peter Singer, apărător al infanticidului și eutanasiei, a devenit dușmanul neocapitalismului imperial, acuzându-i de crime contra oamenilor atât pe teroriști cât și pe cei care otrăvesc aerul cu gazele de eșapament ale mașinilor lor. Atât apărătorii globalizării, cât și adversarii ei sunt cu toții de acord că omenirea trăiește într-o lume globalizată în care toți trebuie să se angajeze mai mult în lupta contra foametei și sărăciei, pentru o reformă democratică a instituțiilor, mai ales a multinaționalelor, pentru o cooperare mai largă și o apărare a locurilor de muncă și a spațiului vital al oamenilor.

În prezent, globalizarea pare a se contura în trei categorii sau stări generale. Una ar reprezenta-o hegemonia militară, economică și culturală a SUA, o a doua ar fi cea a integrării unor sisteme regionale care interacționează între ele dar își păstrează propria autonomie economică, politică și culturală, iar o a treia, tragică, ar fi cea a ciocnirii civilizațiilor, descrisă de Huntington. Cea mai probabilă pare a fi a doua, cea a formării în satul global a unor insule politice și culturale, bazate pe apropieri geografice și a unor legături specifice istorico-culturale.

Mulți consideră globalizarea mai ales sub aspectele ei economice, dar în realitate ea are puternice valențe culturale și influențează profund modelele de gândire, obiceiurile, tradițiile religioase, și toate împreună au o contribuție asupra antropologiei și a viziunii despre om. Să ne gândim cât de importantă este mentalitatea religioasă pentru un creștin ortodox român, a cărui religiozitate este profund ancorată în ethos-ul românesc. Cum și ce va simți el ca și creștin într-un spațiu cultural francez sau spaniol sau privind canalele de televiziune, unde, în toate acestea întreg universul lui religios este total ignorat, necunoscut? În noul spațiu cultural și geografic, ce va mai gândi despre dânsul ca și creștin ortodox român? Sau cum se va simți un evreu credincios a cărui credință este strâns legată de sinagogă și de centrul pământului care este Ierusalimul, într-o țară sau o lume în care credința și valorile lui etnico-religioase sunt

ignore? La fel se pune problema pentru un musulman care în desele lui momente de rugăciune se îndreaptă cu fața spre Mecca. Fiecare dintre acești credincioși aparține unui spațiu cultural, religios și geografic propriu, specific, iar tăvălugul globalizării nu are dreptul să treacă peste ei, căci acest spațiu este vital pentru toți acești oameni. În el, ei se nasc, cresc și mor, lăsând urmașilor ceea ce au primit ca un patrimoniu sacru și de aceea intangibil.

Să ne gândim la modelele arhitectonice franceze sau germane care au pătruns în țara noastră începând cu a doua parte a secolului al XIX-lea, sau la modelul comunist al blocurilor cutii de chibrituri care au invadat orașele după al doilea război mondial. Ambele modele au trimis la muzeu o bună parte a satului tradițional existent de multe secole și în care s-a plasmat, a crescut și s-a maturizat o întreagă cultură, un mod de viață, o concepție religioasă pe care acum se străduie să o mai salveze bisericile parohiale sau mănăstirile. Sau, după căderea regimului comunist, a început să dispară și ceea ce se ridicase în perioada comunistă, apărând acum nu un model nou cultural arhitectonic, cât mai mult un conglomerat fără nicio identitate și care redă mai mult defulările unor oameni oprimați ideologic, social și economic de regimul dictatorial comunist. Identitatea românului din perioada regăsită a rămas o simplă nostalgie, cea a românului în salopetă comunistă este detestată, iar despre o actuală identitate culturală încă nu se poate vorbi în termeni clari. Nici măcar de una etnico-națională, din moment ce majoritatea celor plecați la muncă în alte state când aud vorbindu-se de România, devin nervoși, asociind țara cu corupția clasei politice și a celor care au funcții publice, căci din cauza lor au trebuit să părăsească țara. Într-adevăr, cetățeanul român, dincolo de problemele economice cu care se confruntă, se află actualmente într-o gravă confuzie și criză cultural-identitară. La fel cum în aceeași confuzie cultural-identitară se află mulți studenți și din cauză că spațiile unde ei trăiesc (campus-urile) în loc să fie astfel construite și amenajate încât să promoveze studiul și reflecția științifică, sunt pline cu altceva: baruri, magazine, locuri de distracție și altele asemănătoare. Mă refer aici, expres, la campusul din cartierul Tudor Vladimirescu din Iași. Edilii orașului și patronii i-au privit și-i privesc pe studenți nu ca studenți, ci ca persoane de la care să poată câștiga cât mai mulți bani, cât mai mult profit.

Dacă ne mutăm atenția în regiunile nord-africane și în Orientul Mijlociu, constatăm că și aici în a doua parte a secolului al XIX-lea a pătruns modelul arhitectonic european, care a avut efecte distructive nu numai în planurile urbanistice, dar și în cultura și orientarea politică și religioasă a acelor popoare. Iar acum, multele milioane de musulmani care locuiesc în Europa trebuie să renunțe la orice legătură sau

atașament generator de conflicte și să se identifice cu țara gazdă pentru promovarea binelui ei comun. Dar stilul de viață al musulmanului este sub egida legii, Șaria, o lege cu caracter mai ales domestic, cu excepția practicării cultului de către comunitate. Moschea și școala ei, madrasa, unite cu bazarul sunt unicele spații publice în localitățile musulmane. Localitatea musulmană este un rezultat al Șariei, în care tronează minaretele moscheelor ca niște mâini rugătoare îndreptate spre Alah, din care răsună vocea muezinului care cheamă credincioșii la rugăciune. Acest tip de localitate are o importanță foarte mare pentru psihologia și viața politică a lumii musulmane. Orașul musulman este pentru musulmani, un loc de anunare în care indivizii și familiile lor trăiesc unii lângă alții, ascultând de Alah, și unde cine nu este musulman este doar tolerat. Moschea reprezintă legătura cu Alah, iar musulmanii afirmă că nu trebuie să existe nicio clădire mai înaltă decât minaretele, pentru că doar ele au supremația sub cerul lui Alah. Adevăratul oraș înseamnă o mulțime de persoane sub protecția lui Alah, în fața căruia și cea mai frumoasă locuință nu este altceva decât o locuință privată în care să se respecte riturile familiare și să fie sfințită prin rugăciunea tuturor celor care locuiesc în ea. În Occident, stilul arhitectonic internațional, rupt de istoria și specificul locului, a încercat să recreieze locul ca un habitat uniform din care să dispară orice diferență specifică. Începând cu Le Corbusier (1887-1965), un nou stil arhitectonic ca și speculațiile în construcții au transformat ritmul vieții multor oameni din Orient și Occident, iar această schimbare externă a spațiului în care ei trăiesc a atras și schimbări profunde ale modului lor de a gândi și trăi. Iar stilul La dolce vita și apoi mass media nu au făcut altceva decât să completeze ceea ce urbanismul contemporan a adus în peisajul identitar (pe cale de dispariție) al multor popoare.

Economia globalizată schimbă în profunzime condiția socială și culturală a oamenilor. Să ne gândim la realitatea îngrijorătoare de mult timp a îmbătrânirii populației Europei. Națiunile acestui continent au nevoie de mână de lucru pentru a se dezvolta. Adică au nevoie de muncitori, nu de bărbați sau femei, nu de credincioși sau necredincioși, nu de persoane cu o anumită cultură sau cu anumite înclinații artistice. Însă chiar dacă societatea occidentală ignoră faptul că muncitorul care a venit să lucreze aici aparține unui anumit ethos cultural sau religios, acel muncitor rămâne totuși ceea ce este el, dincolo de faptul că este un muncitor. Și fiecare muncitor este un bărbat sau o femeie cu o anumită cultură, cu o scară de convingeri și valori. Iar el se va confrunta vrând-nevrând cu patrimoniul cultural al națiunii gazdă. Iar în această confruntare, se va afirma cultura care are valori mai puternice. În felul acesta, globalizarea schimbă oamenii, ambientul în care trăiesc și modul lor de a gândi și acționa. De exemplu, o cultură mai puternică, musulmană, se va impune într-un fel sau altul în fața unei alte culturi, creștină, nu pentru că aceasta din urmă ar fi mai slabă

în sine, ci pentru că este exprimată de persoane slabe în convingeri, îmbătrânite și care vor fi înlocuite atât ele cât și spațiul unde locuiesc cu altele (musulmane) mai tinere, mai pline de vitalitate.

Dacă fenomenul globalizării nu este doar unul economic, ci și cultural, este neapărat nevoie de a fi analizat sub dimensiunile lui culturale și antropologice, analizând schimbarea coordonatelor lui în spațiu și timp, deoarece aceste coordonate sunt la baza oricărei identități personale. Iar dacă globalizarea schimbă coordonatele spațio-temporale, schimbă implicit și bazele înseși ale identității personale. Schimbarea semnificației spațiului (prin comunicarea imediată a informațiilor de pe tot globul) a modificat precepția asupra a ceea ce este aproape și a ceea ce este mai departe, așa cum golirea de semnificație a ceea ce s-a petrecut sau se petrece în timp, a făcut ca întreaga atenție să se concentreze doar asupra a ceea ce se petrece în prezent, fără nicio analiză a posibilelor legături cu trecutul și fără a ne întreba ce consecințe va avea asupra viitorului. Totul se concentrează asupra lui acum și aici. Posibilitățile tehnice de comunicare și de participare în timp real la evenimente ce se pot petrece oriunde pe glob a modificat profund și cadrul relațiilor în care o persoană își organiza viața după niște criterii, condiții și valori în care religia avea un mare rol, iar acum nu-l mai are. Într-un atare context, problema identității persoanei rămâne una mereu actuală, mereu de analizat, aprofundat, clarificat, iar cine nu înțelege globalizarea sub multiplele ei fațete, nu este capabil să o interpreteze și să-și asume un rol activ în ea, nu va putea nici să se înțeleagă pe sine și nici pe semenii săi. Poate mai mult ca oricând omul este chemat acum la reflecție și angajament matur și constant pentru a rămâne un cetățean activ al acestei cetăți și un fiu al lui Dumnezeu care trăiește într-o istorie a mântuirii destul de complexă și dificilă numită globalizare³.

BIBLIOGRAFIE

BALTHASAR, H.U., *La domanda di Dio dell'uomo contemporaneo*, Brescia 2013.

BAUMAN, Z., *La solitudine del cittadino globale*, Roma 2014.

---

³ Această prezentare a identității persoanei umane în contextul globalizării actuale s-a bazat în cea mai mare parte pe cartea: SANNA, I., *L'identità aperta. Il cristiano e la questione antropologica*, Brescia 2006

FORTE, B., *Dove va il Cristianesimo*, Brescia 2001.

HARDT, M.-NEGRI, A., *Empire*, London 2000.

IOAN PAUL AL II-lea, Exortăția apostolică postsinodală *Biserica în Europa*, Presa Bună, Iași 2003.

KOC, M., *Cultural identity crisis in the age of globalization and technology*, în ” The Turkish Online Journal of Educational Technology”, 5(2006), 37-43.

LATOUCHE, S., *L'occidentalisation de monde*, Paris 2005.

SANNA, I., *L'identità aperta e la persona nell'era della globalizzazione*, în ”Dialog teologic”, 19(2007), 80-89.

SANNA, I., *L'identità aperta. Il cristiano e la questione antropologica*, Brescia 2006.

SUNDERMEIER, T., *Comprendere lo straniero. Una ermeneutica interculturale*, Brescia 1999.

TOMLINSON, J., *Globalization and cultural identity*, Cambridge 2003.

Anul 2015